

Program rozwoju i zasady upowszechniania techniki wideo w Polsce z 1986 roku (fragment)

Źródło: AAN, zesp. NZK, sygn. 2/214, k. 1-6 (skrót)

Opracowanie: Emil Sowiński

DOI: <https://doi.org/10.56351/PLEOGRAF.2024.1.07>

Program rozwoju i zasady upowszechniania techniki video w Polsce¹

1. Wstęp

Gwałtownie rozwijająca się technika video w świecie wprowadza odmienny od dotychczasowego sposób obiegu informacji oraz upowszechniania różnorodnych utworów głównie filmowych i muzycznych. Umożliwia ona znacznie większy zakres indywidualnego wyboru tematyki i łatwość dostępu do coraz bogatszej oferty utworów zarejestrowanych na videokasetach, videopłytkach i innych nośnikach materialnych.

Technika video jest jedną z dziedzin najszybciej rozwijających się i doskonałych. Niemal każdy miesiąc przynosi nowości, coraz lepsze i coraz tańsze generacje sprzętu do odtwarzania i zapisu. Obecnie prawie powszechnie dominuje system VHS.

Wielomiliardowe nakłady finansowe, ponoszone przez wielkie koncerny elektroniczne, na prace badawcze, konstrukcyjne i automatyzację linii produkcyjnych oraz dynamika wzrostu sprzedaży wskazują jednoznacznie, że mamy do czynienia nie z przemijającą modą, ale z konkretnym i trwałym zapotrzebowaniem społecznym.

1 W oryginalnym dokumencie używano formy „video”; zapis pozostawiono bez zmian.

Powstają nowe zakłady o dużym stopniu automatyzacji, robotyzacji i komputeryzacji, ze sterylną atmosferą, które produkują bezawaryjnie, z wielką dokładnością i powtarzalnością.

Dystrybucja kasetowa w krajach wysokorozwiniętych stale wzrasta i przynosi coraz większe zyski, np. w USA dochody netto z dystrybucji kasetowej wzrosły w ciągu kilku lat z 1,5 mld dolarów do 12 mld dolarów rocznie.

Według uzyskanych danych wśród nagranych kaset stanowią:

- 60% – filmy fabularne,
- 25% – muzyka i zespoły rozrywkowe,
- 8% – programy dla dzieci,
- 7% – inne formy (sport, oświata).

Na Węgrzech szacuje się, że w chwili obecnej filmy stanowią ok. 90% nagranych kaset. W Polsce także dominują filmy, głównie fabularne.

Według szacunkowych danych w krajach wysokorozwiniętych telewizor domowy już obecnie wykorzystywany jest tylko w 35% do odbioru emisji telewizyjnych; pozostała część jego pracy to kasety lub videopłyty², dystrybucja kablowa oraz różne gry komputerowe.

Z dużym prawdopodobieństwem można założyć rozwój podobnych tendencji w naszym kraju. Już obecnie szacuje się, że w Polsce istnieje od 250 tys. do 350 tys. sztuk magnetowidów. Ostatni numer amerykańskiego czasopisma specjalistycznego „TV WORLD”, podając dane ze wszystkich krajów świata, określił liczbę magnetowidów w Polsce na 400 tys. sztuk³.

Niezależnie od tego, ile faktycznie magnetowidów jest na polskim rynku, zainteresowanie tą techniką jest ogromne. Setki osób zgłasza się o wydanie koncesji na projekcje, wypożyczalnie kaset i usługowe rejestracje na video różnych zdarzeń z życia osób prywatnych i instytucji. Działają wiele videoklubów, wypożyczalni, nielegalnych przepisywalni i studiów dubbingowych. Wielkie zakłady pracy wyposażają w nowoczesny sprzęt do projekcji video swoje zamknięte kluby i ośrodki czasowe demonstrując dziesiątki filmów, w tym także sprowadzanych nielegalnie z zagranicy.

- 2 Jednym z systemów zapisu obrazu na płycie wizyjnej był popularny w RFN format Television Electronic Disc (TED). Tego rodzaju płyta pozwalała na zapis programu o długości 10 minut. W konsekwencji w formacie tym wydawano przede wszystkim filmy przyrodnicze, krótkie audycje telewizyjne czy animacje odcinkowe dla dzieci (np. popularne w RFN *Przygody Bolka i Lolka*). Zob. P. Sitariski, M. Garda, K. Jajko, *Nowe media w PRL*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 54-55.
- 3 Takie same dane przywoływał Piotr Gawel. Zob. tenże, *Rynek wideo w Polsce*, „Film na Świecie” 1986, nr 334-335, s. 63-64.

W posiadaniu osób fizycznych, w wypożyczalniach i innych jednostkach są miliony kaset z nagranyymi filmami, sprowadzanych z zagranicznych wypożyczalni lub kupionych w sklepach. Filmy te zostały nabyte wyłącznie do użytku prywatnego. Mimo że żaden z tych filmów nie ma wykupionej licencji, a więc prawa do publicznego rozpowszechniania (prawa takie można zakupić wyłącznie u producenta lub upoważnionego dystrybutora filmu), są one wypożyczane odpłatnie przez prywatne videoteki, przynosząc ich właścicielom ogromne wpływy. Jest to działalność trudna do zaakceptowania także ze względu na upowszechniane treści.

Wojewodowie zostali poinformowani przez Ministra Kultury i Sztuki o prawach rządzących obrotem filmami, jednak zarządzenie i administracyjne zakazy są w tej dziedzinie mało skuteczne i spowodują zwiększenie rynku nielegalnego⁴. Wynika to ze stale zwiększającego się zapotrzebowania społecznego na tę formę rozrywki. Jedynym rozwiązaniem jest utworzenie silnego sektora państwowego i bogatej oferty repertuarowej⁵. Ze względu na swój zasięg i łatwą dostępność jest sprawą bardzo ważną, czy program prezentowany na wideo będzie kształtowany przez ludzi świadomych odpowiedzialności za rozpowszechnianie treści, czy przez tych, dla których liczą się tylko osiągnięte zyski.

Łatwość obsługi i możliwość zastosowania, a także względy ekonomiczne przemawiają za szerokim zastosowaniem kaset video. Różnica w cenie pomiędzy kopią filmową 16 mm a kasetą wizyjną wynosi 30 tys. zł – co przy tysiącach kopii daje duże oszczędności; jest to szczególnie istotne dla programu oświatowego w szkołach, w upowszechnianiu kultury rolnej na wsi oraz programie informacyjno-propagandowym MSZ (w placówkach dyplomatycznych i ośrodkach kultury polskiej za granicą).

Nie można zakładać rozwoju techniki video w Polsce wyłącznie o sprzęt i kasety importowane. W dalszej części materiału zawarta jest informacja i opracowane nakłady przez Zakłady Radiowe im. M. Kasprzaka w Warszawie oraz zakłady Stilon w Gorzowie.

2. Zasady dystrybucji i rozpowszechniania

1. Proponuje się utrzymanie wyłączności państwa na import i eksport filmów oraz innych programów video przeznaczonych do publicznego rozpowszechniania, a także na ich powielanie – analogicznie jak w przypadku filmów kinowych.

4 Zob. B. Kluska, *Nie ma silnych, by to zlikwidować. Służba Bezpieczeństwa wobec wideorewolucji*, „Przegląd Archiwalny” 2006, t. 9.

5 Takie rozwiązanie sugerował dwa lata wcześniej Roman Boniecki, dyrektor Przedsiębiorstwa Dystrybucji Filmów. Zob. J. Zaremba, *Wideo po polsku*, „Ekran” 1984, nr 17, s. 6.

Za publiczne rozpowszechnianie uznaje się również wypożyczanie i sprzedaż kaset z nagranyymi utworami.

2. Znaczna przewaga filmów w rozpowszechnianych na video utworach⁶ sugeruje pozostawienie kinematografii zagadnień sterowania dystrybucją wideo.
  3. Kwalifikowania filmów zagranicznych do zakupu na wideo powinno dokonywać Przedsiębiorstwo Dystrybucji Filmów⁷ [PDF], które otrzymało odpowiednie uprawnienia od Ministra Kultury i Sztuki. Przedsiębiorstwo to powinno utrzymać wyłączność na dopuszczanie filmów do publicznego rozpowszechniania. W skład komisji kwalifikacyjnych powinni wchodzić także krytycy filmowi, przedstawiciele rozpowszechniania i cenzury.
  4. Import filmów zakwalifikowanych do publicznego rozpowszechniania powinien być realizowany przez wyspecjalizowaną spółkę z o.o. Film Polski na zasadach wyłączności. Import innych utworów na video (np. teledysków lub podobnych programów dla dyskotek) powinien być realizowany przez państwowe przedsiębiorstwa (spółki) handlu zagranicznego w ramach koncesji udzielonych przez Ministra Handlu Zagranicznego. Import tych utworów może nastąpić po pozytywnej opinii cenzury.
  5. Rozpowszechnianie filmów dopuszczonych do publicznego rozpowszechniania w technice video powinno być organizowane przez kinematografię w oparciu o istniejącą organizację okręgowych przedsiębiorstw rozpowszechniania filmów [OPRF]⁸ oraz inne jednostki państwowe, społeczne i przez osoby fizyczne według następujących zasad:
    - zezwolenia na prowadzenie projekcji video w lokalach stałych lub w systemie objazdowym powinny wydawać wydziały kultury urzędów wojewódzkich po zasięgnięciu opinii właściwego miejscowo Okręgowego Przedsiębiorstwa Rozpowszechniania Filmów,
    - zezwolenia na prowadzenie podobnej działalności na obszarze większym niż jedno województwo powinien wydać Naczelny Zarząd Kinematografii z upoważnienia Ministra Kultury i Sztuki,
- 6 Na przykład znana później z dystrybucji filmów firma ITI w pierwszych latach funkcjonowania rozpowszechniała na kasetach przede wszystkim rejestracje spektakli teatralnych (np. *Hemar. Piosenki i wiersze* w reżyserii Wojciecha Młynarskiego, który w lutym 1987 r. wystawiono na deskach warszawskiego Teatru Ateneum) i występy kabaretowe (np. kabaretu Dudek). Zob. M. Miodek, *Ustawa o kinematografii. Koniec monopolu?*, „Film” 1988, nr 19, s. 17.
- 7 Przedsiębiorstwo Dystrybucji Filmów działało w latach 1982-1987 i zajmowało się przede wszystkim organizacją i planowaniem centralnego repertuaru kinowego.
- 8 Po reorganizacji sektora rozpowszechniania w 1975 r. OPRF-y (było ich 17) przejęły zadania i uprawnienia zarządów kin oraz delegatur Centrali Rozpowszechniania Filmów.

- zezwolenia powinny zawierać wymóg zawarcia umowy z właściwym OPRF-em i rozpowszechnianie filmów pochodzących z jego zasobów,
  - zezwolenia na prowadzenie wypożyczalni kaset mogą być wydane przez urząd wojewódzki po sprawdzeniu, że oferowane filmy zostały dopuszczone do publicznego rozpowszechniania przez Przedsiębiorstwo Dystrybucji Filmów. Zakłada to możliwość zakupu za pośrednictwem „Filmu Polskiego i PDF praw na video do zagranicznych filmów także przez osoby fizyczne posiadające dewizy. W miarę rozwoju państwowych wypożyczalni prowadzonych przez OPRF-y oraz innych wypożyczalni prowadzących działalność według powyższych zasad – powinny być cofane zezwolenia wydane dotychczas prywatnym videotekomwideo, które oferują filmy nieposiadające praw do publicznego rozpowszechniania na terenie Polski.
6. Okręgowe przedsiębiorstwa rozpowszechniania filmów będą organizować własne kluby i kina video stanowiące rozszerzenie i uzupełnienie istniejącej sieci kin stałych i ruchomych oraz pomagać w prowadzeniu takiej działalności przez osoby fizyczne i inne jednostki posiadające odpowiednie lokale i sprzęt. OPRF-y będą zawierać umowy (w tym także agencyjne), gwarantując dostarczanie filmów, pomoc serwisową i inne świadczenia w zamian za część wpływów.
7. Twórcy filmów polskich przegranych na video powinni otrzymywać dodatkowe wynagrodzenie. Po uzgodnieniu ze Stowarzyszeniem Filmowców Polskich proponuje się, aby reżyser, operator obrazu, operator dźwięku, scenograf i kierownik produkcji – w przypadku przegrania na wideo filmu fabularnego otrzymali dodatkowe zryczałtowane wynagrodzenie w wysokości 30% zawartej umowy o dzieło na ten film (bez nagrody artystycznej i ekonomicznej), a twórcy filmów animowanych i dokumentalnych 50%. Różnica ta wynika z faktu, że za filmy krótkometrażowe twórcy nie otrzymują tantiem. Kompozytorzy i scenarzyści otrzymują tantiemy poprzez ZAiKS. Rozwiązanie takie pozwala czerpać dochody z eksploatacji filmów na video przez przedsiębiorstwo – producenta filmu.
8. Posiadacze magnetowidów mają prawo przegrywania na kasety filmów, programów telewizyjnych i innych utworów. Odpłatność za to prawo powinna być w kalkulowana w cenę nienagranych videokasetwideo (w granicach 8-10%), które będą sprzedawane na rynku. Uzyskane wpływy powinny być dzielone między producentów filmów, telewizję i ZAiKS wg wynegocjowanych proporcji.

3. Program rozwoju

Do 1988 r. – to jest do czasu ewentualnego uruchomieniu krajowej produkcji magnetowidów i videokaset – rozwój video musi być oparty o import z krajów kapitalistycznych. W chwili obecnej w Przedsiębiorstwie Dystrybucji Filmów pracuje przepisywalnia kaset o miesięcznej wydajności ok. 2 tys. szt. Wielkość produkcji limitowana jest ilością magnetowidów. Aktualnie funkcjonuje dziewięć państwowych wypożyczalni kaset⁹ zorganizowanych przy OPRF-ach.

Proponuje się:

1. Zorganizowanie w jednostce podległej Naczelnemu Zarządowi Kinematografii bazy masowego kopiowania kaset o wydajności w pierwszym etapie 100 tys. szt. rocznie.
  - koszt urządzenia: ok. 340 tys. dol.
  - koszt kaset: ok. 320 tys. dol.

oraz bazy techniczno-produkcyjnej przegrywania filmów na nośnik magnetyczny tzw. matki (profesjonalne telekino¹⁰ plus magnetowid profesjonalny)

- koszt: ok. 300 tys. dol.

Łączny koszt dewizowy to ok. 960 tys. dol.

Jest to koszt uruchomienia. Wydatki eksploatacyjne obejmują coroczny zakup kaset w wys. 306 tys. dolarów oraz części dla regeneracji magnetowidów w wysokości 80 tys. dolarów rocznie.

2. Zorganizowanie w jednej z jednostek kinematografii konfekcjonowania kaset VHS dla potrzeb kinematografii, Zakładów Kasprzaka i innych odbiorców 500 tys. szt. oraz zorganizowanie krajowej produkcji kaset (pustych) VHS.

9 W ofercie państwowych wypożyczalni znajdowało się 57 filmów, z czego 54 to były filmy polskie znane z dużych i małych ekranów; pozostałe trzy to obecne wcześniej w kinach: *Karatecy z kaniōnu Żółtej Rzeki* (*Xia jiang yiyīng*, reż. Qimin Li, 1985), *Mistrzynie wu dang* (*Wudang*, reż. Sha Sun, 1983) i *Ghandi* (reż. Richard Attenborough, 1982). Warto dodać, że cena wynajmu tych kaset była wysoka, aby zaś móc w ogóle je wypożyczyć, niezbędne było uiszczenie kaucji wynoszącej 8 tysięcy złotych. W konsekwencji państwowe wypożyczalnie okazały się nierentowne i szybko przestały istnieć. Zob. G. Fortuna Jr., *Rynek wideo w Polsce*, „Images. The International Journal of European Film, Performing Arts and Audiovisual Communication” 2013, No. 13, s. 30.

10 W latach 80. polska kinematografia dysponowała zaledwie jednym telekinem, który stanowił własność Wytwórni Filmów Dokumentalnych (nawiasem mówiąc, urządzenie to wykorzystano do skopiowania filmu *Przesłuchanie* na nośnik magnetyczny).

3. Koszt wyposażenia 150 wypożyczalni w magnetowidy i urządzenia regeneracyjne to ok. 60 tys. dolarów.

Koszt telewizorów produkcji krajowej to 180 mln zł, przy założeniu, że 1/3 magnetowidów i telewizorów będzie własnością agentów.

4. Zorganizowanie ok. 20 państwowych i co najmniej 200 zakładowych, spółdzielczych i prywatnych videoklubów.

Koszt 20 państwowych videoklubów:

12 tys. dolarów

16 mln zł.

5. Uruchomienie 10 państwowych wideokin¹¹ z aparaturą projekcyjną wideo:

koszt to ok. 90 tys. dolarów.

6. Zakupywanie corocznie ok. 100 tytułów filmów fabularnych, muzycznych, oświatowych.

Koszt zakupu licencji to ok. 200 tys. dolarów.

7. Zorganizowanie programu oświatowego, dydaktycznego, popularnonaukowego i propagandowo-informacyjnego dla potrzeb zainteresowanych resortów, głównie oświaty i wychowania, rolnictwa i spraw zagranicznych. Koszty będą wynikały ze zgłoszonych potrzeb. Wprowadzenie techniki video bardzo obniża obecnie ponoszone koszty eksploatacji.

Łączne roczne koszty dewizowe wprowadzenia techniki video do końca 1988 r. wyniosą:

– 2 322 tys. dol.

– 1 530 mln zł.

Po uruchomieniu produkcji sprzętu video i kaset w Polsce lub krajach socjalistycznych import sprzętu z KK zostanie ograniczony. W rezultacie tej działalności do sieci dystrybucji zostanie skierowane ponad 300 tys. kaset zawierających ok. 400 tytułów filmowych.

4. Uruchomienie produkcji magnetowidów

Zakłady Radiowe im. M. Kasprzaka opracowały program pn. „Uruchomienie i rozwój produkcji magnetowidów systemu VHS”. Program ten zakłada uruchomienie produkcji popularnych i półprofesjonalnych magnetowidów w systemie VHS. Magnetowidy półprofesjonalne będą przeznaczane dla telewizji, służby zdrowia itp.

1. Potrzeby na magnetowidy i program produkcji magnetowidów.

Potrzeby krajowe i na eksport w zakresie magnetowidów przedstawiają się następująco:

11 Pierwsze wideokina pojawiły się już w 1987 r., najpierw w Płocku, a później w Łodzi i Skierniewicach. Zob. *Krótko*, „Film” 1987, nr 42, s. 2.

Wyszczególnienie	1986	1987	1988	1989	1990
potrzeby (tys. szt.)	150	175	225	250	270
produkcja (tys. szt.)					
– magnetowidy	2	10	25	50	100
– mechanizm do magnetow.	1,8	9	15	15	50

(-)

4. Współpraca z zagranicą

Według programu ZRK zawarły wieloletnią umowę kooperacyjną z firmą ISKRA z Jugosławii w sprawie opracowania i produkcji magnetowidów oraz z firmą TESLA – CSRS. Czynione są działania nawiązania bliższej współpracy z firmą ORION z WRL.

5. Wsad dewizowy niezbędny do produkcji magnetowidów

W „Programie” przedstawiono wielkość środków dewizowych niezbędnych do produkcji magnetowidów po uwzględnieniu możliwości dostaw materiałów krajowych oraz dostaw kompensacyjnych z importu.

Dla magnetowidów MTV-100 i MTV-200 niezbędny wsad dewizowy na 1 szt. wyniesie 52,3 dol. w 1986 r. i zmaleje do 33,3 dol. w 1989 r.; dla magnetowidów MTV-300 wyniesie: 69,3 dol. w 1988 r. i zmaleje do 32,3 dol. w 1990 r.

6. Kasety do magnetowidu systemu VHS

Potrzeby na kasety do magnetowidów wg „Programu” wyniosą w latach 1986-1987 70-150 tys. szt. i wzrosną do 3 mln szt. w 1990 r.

Aktualnie trwają uzgodnienia pomiędzy ZR im. M. Kasprzaka oraz zakładem Stilon w Gorzowie Wlkp. w sprawie podjęcia przez ten zakład produkcji kaset. W zależności od przyjętego wariantu niezbędny wsad dewizowy na jedną kasetę wyniesie 1,5-2,5 dolara. Obecnie Stilon opracowuje założenia do budowy instalacji doświadczalno-produkcyjnej.

7. Kamery i monitory

W „Programie” przedstawiono informację o rozpoczęciu przez WZT prac związanych z opracowaniem i uruchomieniem produkcji kamer telewizyjnych kolorowych oraz monitorów przewidzianych do współpracy z magnetowidami.

8. Zakończenie

Powyższy „Program” Zakłady Radiowe im. M. Kasprzaka przedstawiają na posiedzeniu Rady Zrzeszenia UNITRA do zatwierdzenia do realizacji produkcji w trybie Uchwały nr 77/83 z dnia 27 czerwca 1983 r.

5. Wnioski

1. Niezbędne jest przyspieszenie i pełna koordynacja rozwoju i wdrożenia techniki video w PRL; w tym celu niezbędne wydaje się powołanie międzyresortowego zespołu roboczego dla opracowania kompleksowego programu wdrożenia we wszystkich gałęziach gospodarki narodowej.
2. Celem szybkiego uporządkowania dystrybucji kaset i zorganizowania wypożyczalni niezbędne jest przyznanie kinematografii środków dewizowych w wysokości 1 mln dolarów na zakupy:
  - aparatury do przepisywania
  - kaset wizyjnych
  - licencji na filmy
  - konfekcjonowanie kaset.
3. Niezbędne jest podjęcie decyzji uruchomienia produkcji magnetowidów oryginalnych lub w koprodukcji z innymi firmami z KS lub KK, w ilości nie mniejszej niż 100 tys. szt. rocznie.
4. Niezbędne jest podjęcie decyzji uruchomienia produkcji kaset wizyjnych w ilości nie mniejszej niż 500 tys. szt. rocznie.

Przewiduje się, że roczne wpływy z dystrybucji kaset video po zapewnieniu odpowiedniego repertuaru osiągną już w pierwszych latach 2,0 mln złotych, a następnie po roku 1988, po przyspieszeniu rozwoju video, mogą być nawet podwojone. A więc już w pierwszym etapie za jednego zainwestowanego dolara będzie można uzyskać ponad 2 tys. zł.

Opracowali:

Ryszard Kryśko¹²

Zygmunt Prugar-Ketling¹⁴

Departament Ekonomiki i Techniki Filmowej NZK¹⁵

Akceptował:

(Jerzy Bajdor¹³)

Podsekretarz Stanu w MKiS

Warszawa, 20 lutego 1986 r.

12 Dyrektor Departamentu Ekonomiki i Techniki Filmowej NZK.

13 Wiceminister Kultury i Sztuki, tzw. szef kinematografii w latach 1983-1989.

14 Pracownik Departamentu i Techniki Filmowej NZK, wcześniej związany z laboratorium WFD.

15 W oryginale: MKiS.